

Två tips

Bokmässan i Helsingfors börjar som bekant i morgon. Tips nummer ett. På vägen dit ska ni göra en avstickare till Nationalmuseet, vars utställning om polarforskaren A.E. Nordenskiölds kartsamling pågår fram till söndag, det vill säga till den 27 oktober.

Utställningens titel "Världen vidgas" säger något väsentligt om den Finlandsfödde vetenskapsmannens intresse för gamla kartor. Tycket för gamla kartor ökade i takt med hans långa forskningsseglatser till Spetsbergen, Sibiriska nordkusten och slutligen jorden runt via Nordostpassagen med fartyget Vega åren 1878–1880. Väl hemkommen till Stockholm började Nordenskiöld systematiskt utvidga sin kartsamling bland annat med pengar han inkasserat för sin bestseller om Vegaresan.

Resultatet var en av de finaste kollektionerna av gamla världskartor som överhuvudtaget existerar, och efter hans död 1901 kunde Helsingfors universitetsbibliotek i enlighet med hans önskan köpa hela samlingen. Biblioteket har skött samlingen pietetsfullt och ställer regelbundet fram den. Nationalmuseets utställning tar ändå priset med sin vackra inramning och skickliga fokusering på hur kartorna beskriver utvidgningen av den västerländska gestaltningen av världen.

Under antiken sträckte den sig från Gibraltar till Mellanöstern, och när Nordenskiölds föregångare i början av 1500-talet vågade sig ordentligt ut på världshaven syntes redan de kinesiska och amerikanska kusterna på kartorna. I dessa utvidgningar av världskartan avtecknas också de europeiska kolonialmakternas maktbegär och svällande självkänsla. Men ju bättre tryckerikonsten blev, desto större blev utbudet av kartor och i dag googlar vi behändigt fram diverse planritningar och satellitbilder av vår globala omgivning.

Även om dessa digitala avtryck inte som sådana finns utställda på Nationalmuseet bildar de dess mentala ram. Allt fler av oss förlitar sig fullständigt på digitala navigatörer. Antagligen kommer många av dem som ännu hinner beundra Nordenskiölds kartsamling på Nationalmuseet att hittat sin väg dit med hjälp av mobilen.

Vårt liv är till den grad inrutat av kartor att vi knappt reflekterar över att de alla är förenklingar, eller rättare sagt subjektiva tolkningar, av världen. Den elake kartläsaren väjer inte för att beteckna dem som lögnare, men detta är inget ett problem för historiker som älskar att avslöja alla former av bluff och båg.

Samtidigt är kartorna också alltid en estetisk upplevelse. Efter de digitala kartornas genombrott har en ny flora av rikt illustrerade och grafiskt utformade kartor slagit igenom, som tillfredställer vårt behov av fantasieggande förenklingar av rummet. Av finländska grafiker på området kan nämnas Lotta Nieminen och Vesa Sammalisto, vars fyndiga kartor redan har rönt internationell uppmärksamhet och självklart kan beundras också på nätet.

Tips nummer två, spårvagn 7A för er direkt från Nationalmuseet till bokmässan i Böle. Via Nordenskiöldsgatan.

Henrik Meinander, HBL 23.10.2013